

כינורו של רוטשילד

האקספוזיציה:

יעקוב מוצג כאדם בן 70 החי בעיירה קטנה ברוסיה. הוא מתפרנס מבניית ארונות מתים ובערבים לפעמים גם מנגינה בתזמורת של יהודים המנגנת בחתונות.

המאפיין המרכזי של יעקוב הוא החומרנות שלו. יעקוב רואה את המציאות כאילו מבעד למשקפיים המעבירים "צבע" אחד בלבד: רווח והפסד. ראייה זו של יעקוב גורמת לו לראות רק חלק מן המציאות, למשל – מכל תושבי העיירה הוא רואה רק את הזקנים, החולים והאסירים, כלומר את מי שיש לו סיכוי גבוה למות ולספק לו פרנסה. מאנשים צעירים ואחרים הוא מתעלם בכלל.

הראייה הזו של יעקוב גורמת לו להתעלם מהמשמעויות הרגשיות של כל דבר בחיים ולהתייחס רק לצד הכלכלי ולא לצדדים האנושיים. דוגמאות:

1. כשמפקח המשטרה הולך לעיר אחרת כדי להתרפא יעקוב איננו חושב שזכותו של אדם להגן על חייו, אלא על כך שהמפקד בחר למות שם ובכך לא לספק לו פרנסה ורווח של בניית ארון מתים יקר.
2. כשמבקשים מיעקוב לבנות ארון מתים לילד הוא מגיב בזלזול ואומר שהוא לא עוסק בשטויות. יעקוב לא מזדעזע ממוות של ילד ואיננו רגיש לכאב המשפחה, אלא מתייחס לכך כאל עבודה לא רווחית.
3. כאשר עורכים בעיירה חתונה ללא תזמורת יעקוב לא חושב על הקושי הכלכלי של המשפחה אלא כועס על כך שהפסיד הזדמנות להתפרנס.
4. לאשתו, מארפה, יעקוב איננו מתייחס באופן אנושי ורואה אותה כאחד מחפצי הבית.
5. מכל ימות השנה יעקוב רואה רק את החגים והחופשות ושונא אותם משום שבהם הוא מפסיד הזדמנות לרווח.

יעקוב רואה תמיד את החצי הריק של הכוס, הוא איננו מסוגל ליהנות ממה שיש ומן הטוב – אלא ממוקד רק בחסרונות. משום כך יעקוב מלא ברגשות של מרירות ותסכול, לכן הוא מתנהג באלימות כלפי אחרים ובלילות הוא זקוק לכינור שממש לו כ"כדור הרגעה".

תפקידי האקספוזיציה בסיפור:

1. הצגת הדמויות – יעקוב, מארפה ורוטשילד ואת היחסים ביניהן.
 2. הצגת מקום ההתרחשות (עיירה קטנה ברוסיה).
 3. הצגת הבעיה המרכזית – יעקוב הוא אדם חומרני המעדיף את הכסף על פני הרגש. תפיסת המציאות שלו היא חומרנית ולא אנושית.
- האקספוזיציה בסיפור לא מציגה את זמן ההתרחשות משום שהוא אינו חשוב ואינו רומז להמשך התפתחות העלילה.

דיבור משולב:

דיבור משולב – משפט שאומר בדרך כלל המספר אבל שומעים מתוכו את קולה של אחת הדמויות. במשפט זה מופיעה מילה או ביטוי שהוא מנקודת המבט של הדמות עצמה. בשימוש בדיבור משולב נועד להציג את נקודת המבט של הדמות ובד"כ גם למתוח עליה ביקורת.

דוגמאות מהסיפור:

1. פסקה 1, שורה 2: נאמר על הקשישים שהם "נפטרו ועברו מן העולם לעיתים רחוקות עד להכעיס".
2. פסקה 1, שורה 4: נאמר שבבית החולים ובמצודת האסירים "נזקקו למספר מועט בלבד של ארונות קבורה".
3. פסקה 1, שורה 5: "בקינור, מצב העסקים היה בכי רע".
4. פסקה 1, שורות 10-12: "בחדר ההוא – מארפה, תנור, מיטה לשניים, ארונות מתים, שולחן עבודה".

מדוע מתעב יעקוב את רוטשילד?

1. רוטשילד הוא יהודי ויעקוב הוא אנטישמי
2. השם "רוטשילד" מרגיז אותו משום שהוא מזכיר לו את שמו של יהודי עשיר ויעקוב מתוסכל מכך שגם לו היה יכול להיות יותר כסף ואין לו.
3. רוטשילד ניגן מהלב ובכך הוא עורר ביעקוב רגשות שהוא לא ידע להתמודד איתן ורצה להדחיקן. יעקוב איננו יודע לבטא רגש.

מהם התפקידים של רוטשילד כדמות משנית?

1. רוטשילד מאפיין את יעקוב בכך שהוא חושף את הקושי שלו לבטא רגשות וכן את החומרנות שלו והנטייה שלו להסתכל רק על החצי הריק של הכוס.
2. לקדם את העלילה: העימות בין יעקוב לרוטשילד הוא אחד הגורמים לשינוי שעובר יעקוב משום שיעקוב לאט-לאט מבין שאסור להתנהג לבני אדם באופן שבו הוא מתנהג כלפיהם. כלפי אשתו לא הצליח יעקוב לכפר על התנהגותו (כי היא נפטרה), ולכן הוא עושה זאת כלפי רוטשילד.
3. להבליט רעיון: רוטשילד הוא אדם היודע לבטא ולהעריך רגש. הוא מבליט את הרעיון המרכזי – חשיבות הרגש בחיי אדם.

העלילה:

האקספוזיציה מציגה את יעקוב כפי שהוא חי 70 שנה. העלילה מתארת את ארבעת הימים האחרונים בחייו, שבהם הוא עובר שינוי. העלילה בנויה מארבעה חלקים, לפי סדר הימים – בכל אחד מהימים הוא צועד צעד קדימה בתהליך השינוי שהוא עובר אך יחד עם זאת התהליך כולל גם נסיגות לאחור, משום שתהליך שינוי בבני אדם בד"כ הוא תהליך קשה ולכן יש בו נסיגות לצד ההתקדמות.

העלילה מתחילה ב-6 לחודש מאי, שביום זה מתרחשת נקודת מפנה בחייו של יעקוב: מארפה אישתו גוססת ועומדת למות. גסיסתה ומותה של מארפה מחוללים בחייו של יעקוב מפנה שמוליד שינוי משמעותי, כזה שהוא לא הצליח לעבור במשך 70 שנה. המספר רומז לנו על כיוון השינוי בעזרת מוטיב ההיזכרות ומילות מפתח.

• 6 במאי:

ביום זה מארפה חולה עד כד כך שאינה מצליחה לתפקד. יעקוב מגן כל היום בכינור, בד"כ הוא נהג לנגן מעט לעצמו ורק בלילות – הדבר מלמד שהוא נמצא בלחץ נפשי. יעקוב איננו מציע כל עזרה למארפה משום שאיננו יודע לבטא רגש. בכל זאת, רגשות קשים מתרוצצים בו והוא מחפש דרך לפרוק אותם ולכן מחליט לסכם את הפסדיו השנתיים למרות שזו רק אמצע השנה. הוא מחפש דרך להתרגז ולהשתחרר מהלחץ הנפשי ולכן הוא גם משליך את החשבונות ורוקע ברגליו.

דרכו של יעקוב לבטא רגשות היא ילדותית. מארפה מודיעה לו שהיא גוססת – הוא מתבונן בה ורואה שהיא שמחה למות, המראה המוזר מעורר בו חשבון נפש. הוא נזכר (מוטיב ההיזכרות) בכך שמעולם לא התייחס לאישתו באופן רגשי ואנושי – מעולם לא קנה לה מתנה, לא הביא לה ממתקים מהחנות וכו'. בעקבות חשבון הנפש הזה יעקוב מבין מדוע היא שמחה למות וחרדה אוהזת בליבו. הוא מרגיש אחראי לרצונה למות וכנראה שיש לו ייסורי מצפון הממלאים את ליבו. ניתן לראות שיעקוב מתחיל להשתנות: אמנם הוא לא יודע לבטא רגש, אבל בכל זאת הוא נפתח מעט לרגשותיו ומסוגל להתייחס למארפה באופן שונה.

• 7 במאי:

יעקוב לוקח את מארפה לחובש. הוא מנסה להילחם על חייה – צעד קדימה בתהליך השינוי. מצד שני הוא אומר לחובש "אחז החולי בנכס שלי" – הוא עדיין מתייחס למארפה כאל חפץ. החובש שואל בת כמה היא, וכשיעקוב משיב שהיא בת 69 מחליט החובש שהיא חייתה מספיק ונותן לה תרופות חסרות ערך. הוא מדבר אליהם בגסות כשיעקוב מנסה לשכנע אותו לתת לה תרופות יעילות יותר ומסלק אותם. במקומם מכניס החובש אשת איכרים צעירה ובנה. ניתן לראות שהחובש דומה ליעקוב – הוא מתייחס לאנשים לפי כספם, הרווח הצפוי מהם ומעדיף את הצעירים – שיספקו לו פרנסה עוד שנים רבות. יעקוב כועס אך הוא עדיין לא מבין את המסר, הוא עדיין אטום רגשית. המספר משתמש בהקבלה בין יעקוב לחובש המכוונת את הקורא להשוות ולהסיק מסקנות.

כשהוא חוזר הביתה הוא מודד את מארפה לצורך בניית ארון מתים עוד בחייה מבלי להתחשב ברגשותיה, כותב בפנקס את ההפסד הכלכלי במקום לחשוב על הפסד החיים, מציין את שם המשפחה שלה כאילו היא אדם זר, והשיא הוא שאיננו מסוגל להיזכר בביתו התינוקת שנפטרה, אותה מזכירה מארפה הגוססת.

ניתן להסיק שהשינוי ביעקוב הוא עדיין שינוי שטחי.

• 8 במאי:

יעקוב עורך למארפה לווייה מכובדת אבל זולה. הדבר מלמד שעדיין הכסף מכתוב את התנהגותו. כמו כן, הוא נפרד ממנה לא בפרידה אישית אלא בכך שהוא ממשש את הארון ומחמיא לעצמו על איכות העבודה. הדבר מלמד שיעקוב עדיין אגוצנטרי במידה רבה. הוא חוזר מן הלווייה ועובר בעיירה. יעקוב מרגיש חולה גופנית אבל לא מפני שהוא חולה אלא מפני שהוא במצוקה נפשית. הוא מרגיש עצב וריקנות. רוטשילד מגיע אליו ואומר לו שמנצח התזמורת מזמין אותו לנגן בחתונה בערב, אך יעקוב מסרב והדבר מלמד על שינוי – זוהי הפעם הראשונה שיעקוב מסרב להזדמנות להרוויח כסף. רוטשילד ממשיך להפציר בו ויעקוב מגרש אותו באלימות. הפעם ניתן להבין מעט את התנהגותו של יעקוב משום שהוא רוצה להישאר לבד עם רגשותיו, גם זה מלמד על שינוי. רוטשילד בורח בריצה, הפרחחים רודפים אחריו ולועגים לו והכלבים שמצטרפים לריצה נושכים את רוטשילד. יעקוב אינו מגיב, אבל לא מתוך רשעות אלא משום שהוא מרוכז בכאב שלו. ההוכחה לכך היא שרגע לאחר מכן הפרחחים רודפים גם אחריו והוא אדיש באותה המידה.

בהמשך, עובר יעקוב ליד בית הרחצה שבנהר ורואה אישה שמנה מתרחצת. הוא חושב לעצמו שהיא נראית כמו כלב-ים. היא לא עשתה לו שום דבר רע ובכל זאת הוא חושב עליה במונחים בלתי אנושיים, כפי שחשב על אישתו. הדבר מראה שהשינוי ביעקוב עדיין מוגבל. יעקוב מתבונן בנוף, שחושף את השינוי שחל בו ומשקף תפיסה רחבה של המספר ביחס לבני האדם ולצורת החיים הנכונה לדעתו. יעקוב שם לב שהנוף כעת שונה מהנוף בעבר: יערות העצים שמסביב נכרתו ולהקות העופות נעלמו. הגורם לכך הוא האדם החומרי – הוא ביקש לנצל את העצים כדי להפיק רווחים כלכליים, ממש כמו יעקוב. יעקוב מתחיל להבין שרדיפת הבצע משחיתה את הצד היפה של החיים, ומשליך את רגשותיו על הנוף. הוא מרחם על העץ הערבה הזקן ורואה בו את מארפה, ניתן לראות שהוא נפתח לרגשות. הוא מתבונן ורואה באופן אנושי גם את עץ הליבנה הצעיר שמזכיר לו את הבת שיכולה הייתה להיות כעת אישה צעירה ויפה. יעקוב, שלא היה מסוגל להיזכר בביתו, נזכר בה פתאום משום שהוא נפתח לרגשותיו בהשפעת הנוף. מוטיב ההיזכרות מופיע כאן פעם נוספת, הפעם ההיזכרות עמוקה יותר – קודם הוא חשב רק על המעגל המצומצם של היחסים בינו לבין מארפה והפעם הוא חושב על כל בני האדם ועל משמעות החיים. ניתן לראות שמרגע לרגע הוא הופך להיות אנושי יותר ונפתח לרגשותיו למחשבותיו כאדם.

יעקוב מתבונן בנהר ולפתע הוא שם לב לכך שהוא גר ליד הנהר כבר 50 שנה ומעולם לא שייט לאורכו, רק משום שהיה עסוק ברדיפה אחרי הכסף. הוא מתחיל לחשוב על הנהר במושגים של רווח והפסד: מה היה יכול להרוויח ממנו מבחינה כלכלית – לדוג דגים, לשחוט את האווזים ולמכור את פלומתם, ועוד. אך מהר מאוד עובר יעקוב לצורת חשיבה אחרת – חשיבה על הפסד החיים: הוא חושב לעצמו שהוא ואנשים דומים לו מפסידים, בגלל הרדיפה אחרי הכסף, את היכולת ליהנות מן הטבע ומהאנשים שסביבם. כך הם מחמיצים את חייהם וגורמים גם לאחרים להחמיץ את חייהם. ניתן לראות שיעקוב עובר שינוי משמעותי בכך שהוא מבין שתפיסת המציאות שלו הייתה בלתי נכונה וכך בכך שהוא מסוגל לחשוב לא רק על עצמו אלא על כל בני האדם ועל משמעות החיים בכלל – כלומר, יעקוב נפתח לרגשותיו ולמחשבותיו.

בלילה פוקדים את יעקוב סיוטים, שבהם מופיעים מארפה, רוטשילד, התינוקת, הערבה, האווזים, הדגים – כל מי שהוא פגע בו או תיכנן לפגוע בו בגלל רדיפתו האובססיבית אחרי הכסף. ליעקוב יש רגשות אשם והוא חש חרטה. החלומות משקפים את מה שקורה בנפשו של הגיבור.

• 9 במאי:

יעקוב קם בתחושה רעה. הסיבה לכך איננה בעיה פיזית אלא בעיה נפשית. הוא הולך לחובש, שנותן לו את הטיפול הבלתי יעיל שנתן למארפה. הפעם, יעקוב איננו מתנגד. ניתן ללמוד מכך שיעקוב רוצה למות – משום שהוא איננו מסוגל לחיות אחרת. הוא הבין את הטעות, אבל בגיל 70 כבר קשה מדי להשתנות. גם כאן יש הקבלה, בין 2 הביקורים אצל החובש.

יעקוב מתחיל לחשוב בינו לבין עצמו שהמוות יהיה עבורו רווחי. הוא ממשיך לחשוב במושגים של רווח והפסד, אבל ברור הפעם שהוא איננו מתכוון לעניין כלכלי או כספי, אלא רק לכך שהוא איננו רוצה לחיות ולכן משכנע את עצמו שהמוות עדיף לו יותר מהחיים. כמו מארפה, גם הוא רוצה למות, אבל בניגוד לה – הוא גרם את זה לעצמו. יעקוב יושב בפתח ביתו וחושב על הפסד החיים. תוך כדי כך הוא מתחיל לנגן והמנגינה היא ספונטנית – מנגינה מהלב. הוא מנגן מהלב, כמו רוטשילד, וכאן השינוי בא לידי ביטוי שהוא מבטא רגשות ולא מדחיק אותם. רוטשילד מגיע שוב לבזמין אותו לנגן בתזמורת (הקבלה

נוספת). הפעם יעקוב איננו נוהג בו באלימות אלא פונה אליו באופן אנושי ואפילו קורא לו "אחי".

גם בכך ניתן לראות שינוי משמעותי, משום שהוא למד להתייחס אל הזולת באופן אנושי. המספר עובר בקטע זה מדיבור עקיף לדיבור ישיר כדי להמחיש לקורא בקולן של הדמויות את השינוי שחל במערכת היחסים ביניהם: רוטשילד פוחד כמו תמיד מהאלימות של יעקוב, שהופך להיות אנושי יותר.

יעקוב ממשיך לנגן בנוכחות רוטשילד ותוך כדי נגינתו בוכה. הוא איננו מדחיק עוד את רגשותיו אלא מבטא וחושף אותן. רוטשילד, שהוא אדם שיודע רגיש ויודע לזהות רגש אמיתי שומע את הרגש בנגינתו של יעקוב, ולכן הוא גם מתרגש ובוכה.

צוואתו של יעקוב:

לפני מותו, מצווה יעקוב את הכינור לרוטשילד. החלטה זו היא שיא השינוי שחל בו. יעקוב החליט להוריש דווקא את הכינור ולא דאג לשאר רכושו מפני שהכינור סימל רגש בעיניו. אפשר לומר שהכינור מאפיין את "יעקוב החדש". לפני מותו, יעקוב דואג לכינור וחושב עליו כעל בן שהוא משאיר יתום בעולם. הוא מבין כעת שהעיקר בחיים איננו הכסף אלא הרגש, ודואג להפקיד את הכינור בידיים נכונות ונאמנות, ממש כפי שהורה דואג לילדיו. יעקוב מפקיד את הכינור דווקא בידי רוטשילד משתי סיבות:

1. לכפר על התנהגותו כלפיו
2. רוטשילד הוא אדם רגיש היודע להעריך ולבטא רגש, שיידע לעשות בכינור את השימוש הנכון.

בצוואתו אומר יעקוב "תנו" – הדבר מלמד שהוא למד לתת לעולם ולא רק לקחת ממנו. יעקוב כבר לא מעמיד את עצמו במרכז אלא את הסביבה האנושית והטבעית שסביבו.

רוטשילד מגשים את צוואתו של יעקוב. במקום לנגן בחליל הוא מנגן בכינור את המנגינה העצובה שיעקוב ניגן באוזניו לפני מותו. בכך הוא מצליח לרגש את שומעיו ומעורר רגש אפילו בליבם של הסוחרים והפקידים שהכסף או הניירות נמצאים במרכז חייהם. אולי בדרך זו יצליח רוטשילד להעביר את הלך הרוח של יעקוב בדרך הקשה ומאוחר מדי.

כותרת הסיפור:

לפני הקריאה, הכותרת מרמזת לכיוון התפתחות העלילה: הכינור יעבור מיעקוב לרוטשילד. בדרך זו היא מעוררת סקרנות – לדעת איך זה יקרה. בסיום הקריאה הכותרת מבליטה את הרעיון המרכזי, שהוא חשיבות הרגש בחיי האדם. הכינור ורוטשילד הם אלו שמסמלים את הרגש.

סמלים בסיפור:

• העצים:

העצים הם חומר שמייצג את הטבע ואת הנוף. בתחילה, מייצגים העצים את המישור הפיזי והרוחני – העץ מוזכר כחומר ליצירת ארונות קבורה ומצד שני, הכינור, שמייצג את החיים והורחניות עשוי מעץ גם הוא. לאחר מכן, מוזכר עץ הערבה שתחתיו ישבו יעקוב ומארה עם התינוקת שלהם. כלומר, העצים בתור טבע וצומח קשורים לחלק החיובי שהיה בעברו של יעקוב. אל העצים האלה חוזר יעקוב רק לאחר מותה של מארה, כאשר לאחר הלוויה הוא הולך לכיוון הנהר, מתיישב מתחת אותה הערבה ונזכר בבתו. לאחר 50 שנה הוא שוב מתפנה להתבונן בטבע ולחשוב על חורשות העצים שהיו בעבר וכבר אינן עוד. העצים שנכחדו הם כמו העבר הנכחד והמודחק של יעקוב וחוסר הטעם של חייו בכלל. ביצירותיו של צ'כוב, מופיע מוטיב העצים הכרותים פעמים רבות. זהו מוטיב המסמל את התפיסה שלו – שהאדם במו ידיו הורס את יכולתו ליהנות מהחיים.

• אמת-המידה:

אמת-המידה של יעקוב עשויה מברזל, שהיא מתכת קרה וקשה. בדרך זו היא מאפיינת את יעקוב – גם הוא אדם קר וקשה שמתנהג באופן לא אנושי. כמו אמת-המידה, המשמשת למדידת הארונות, גם יעקוב מתאפיין בכך שהוא "מודד" אנשים לפי כסף ואכפת לו רק מהכסף.

• הכינור:

הכינור מייצג את הרגש, החיים והרוחניות. בסוף הסיפור, כאשר יעקוב משתנה ומבין שהרגש הוא העיקר בחיים, הוא מחליט לתת לרוטשילד את הכינור – שיידע לעשות בו את השימוש הנכון.